

Parlementaire debatten en politieke taal

---

door Guido DIERICKX,

Assistent met leeropdracht
aan de Universitaire Faculteiten Sint-Ignatius te Antwerpen.

★

Inleiding (1).

Parlementaire debatten kunnen een vreemde indruk nalaten. Onvoorbereide toeschouwers voelen er zich als Alice in Wonderland. Wat zouden zij ervan kunnen opsteken? Zij kunnen gemakkelijk merken dat de emoties hoog kunnen oplaaien of in onverschilligheid kunnen wegzinken. Er kan zich felle vijandigheid voordoen of er kan integendeel vrede en overeenstemming heersen. De sprekers kunnen grote leuzen in de mond nemen en grote principes oproepen of integendeel zeer zakelijk blijven. *Emotionaliteit*, *vijandigheid* en *oratorische stijl* zijn de meer zichtbare aspecten van het parlementaire schouwspel. Maar is er in deze drukte ook enige orde, enige politieke wetmatigheid te ontwaren?

Vaak hoort men de mening dat het taalspel van de parlementaire debatten inderdaad niet meer is dan wanorde. Wordt ons parlement niet dikwijls afgeschilderd als een « praatbarak »? Hier wordt verondersteld dat de sprekers aan geen politieke spelregels zouden gehoorzamen. Zij zouden optreden zoals hun temperament en hun luim van het ogenblik het hun zouden ingeven. Dit is een erg rudimentaire hypothese maar zij is nuttig als vergelijkingspunt. Zij stelt immers dat alle mogelijke omstandigheden op het politieke taalspel kunnen inwerken, zonder noemenswaardige remmingen. Andere hypothesen zullen daarentegen stellen dat het taalspel sommige invloeden zal toelaten en andere zal weren.

Nemen wij bijvoorbeeld de *psychologische invloeden* die graag door journalisten opgemerkt worden. Zij leggen vaak de nadruk op de gespannen

---

(1) Dit artikel is de bewerking van een hoofdstuk uit een doctoraal proefschrift met als titel *De Ideologische Factor in de Belgische Politieke Besluitvorming*. Promotor was Professor E. LEEMANS van de Faculteit der Sociale Wetenschappen van de Katholieke Universiteit te Leuven. De oorspronkelijke versie bevat veel meer bibliografische en methodologische details.

sfeer en op de nervositeit die in het parlement kunnen heersen. Dat betekent vooreerst dat niet de luimen van de individuele leden maar hun collectieve stemmingen bepalend zijn. Dat betekent ook dat de debatten, langs de collectieve atmosfeer om, bepaald worden door een globale maatschappelijke of politieke toestand. Deze kan dan weer veroorzaakt zijn door stakingen, door oorlogsdreiging of misschien zelfs door de vacantieherinneringen van bevolking en parlementsleden. Maar men zal toegeven dat deze psychologische hypothese nog steeds niet erg precies is : het aantal invloeden dat zo op het politieke taalspel kan wegen is groot en onoverzichtelijk.

Veel preciezer is reeds een hypothese die de klemtoon legt op de eigen *politieke cultuur* van de parlementsleden. De wijze waarop zij het politieke spel spelen en de politieke taal spreken zou dan afhangen van hun overtuigingen, waarden en normen betreffende de politieke besluitvorming. Omwille van dergelijke culturele verschillen zal er tussen het Italiaanse en het Britse parlement een verschil zijn wat de emotionaliteit, de vijandigheid en de ideologische stijl tijdens de debatten betreft. En wellicht zal er omwille van een culturele evolutie een contrast bestaan tussen de politieke taal van thans en die van dertig jaar geleden.

Deze culturele hypothese heeft voor- en nadelen. De politieke cultuur kan verklaren waarom de politieke taal en het politieke spel externe invloeden kunnen filteren en weren, waarom bijvoorbeeld de partijen de acties van de persiegroepen meestal met een korrel zout nemen. Maar de cultuur is een min of meer stabiele eigenschap van het politieke corps : de snelle wisselingen in het taalspel kunnen er niet door verklaard worden. Zij kan enkel uitspraak doen over de evolutie van de politieke taal op middellange termijn.

In feite wordt de culturele hypothese vaak aangewend om één bepaalde evolutie op middellange termijn, de zogenaamde « *verzakelijking* » van de politieke taal, te verklaren. In de politieke taal zouden minder uitingen van emotionaliteit, van vijandigheid en van ideologische stijl voorkomen naarmate men het heden nadert. Zou dit niet toe te schrijven zijn aan de evolutie van de politieke cultuur ? Op deze veronderstelling zullen wij in deze bijdrage dieper ingaan.

Alleszins kan de politieke cultuur niet alle wisselingen in de politieke taal verklaren. Moeten deze wisselingen dan onverklaard blijven of overgelaten worden aan de psychologische hypothesen ? Wij verkiezen een hypothese te onderzoeken die enigszins structuralistisch aandoet : het profiel van de politieke taal is afhankelijk van *de structuur van het politieke spel*. Deze structuur wordt zelf bepaald door de inhoud van de politieke agenda.

Het begrip « spel » kan misverstanden oproepen. Het duidt op een interactiepatroon waarin de deelnemers in verschillende fasen, ondanks conflict

en onzekerheid, tot een beslissing trachten te komen die voor hen persoonlijk zo gunstig mogelijk is. Het schaakspel waarin twee spelers het door middel van zet en tegenzet tegen elkaar opnemen is een goed voorbeeld. Maar het schaakspel heeft iets « speels » dat aan het politieke spel vreemd is. In dit laatste staat immers een ernstige inzet, soms zelfs leven en dood, « op het spel ». Volgens onze structurele hypothese zijn taalelementen zoals vijandigheid, emotionaliteit en oratorische stijl erg gevoelig voor de situatie die binnen een politiek spel bereikt werd. In bepaalde situaties zal de spreker zeer emotioneel uithalen of openlijk zijn vijandigheid uitdrukken, in andere situaties zal hij dit oordeelkundig achterwege laten. Het taalgebruik is zodoende een kwestie van tactiek, een aspect van een ruimer politiek spel.

Hoe kan de structuur van een politiek spel achterhaald worden? In principe zou dit telkens een zeer diepgaand onderzoek vergen. Wij zouden moeten weten hoe de deelnemers het probleem zien, hoe zij hun verhouding met de tegenstanders evalueren, welke objectieven hun voor ogen staan, enz. Gelukkig voor dit onderzoek ligt de spelstructuur tot op zekere hoogte vast ten gevolge van de inhoud van de politieke agenda. Wanneer de sprekers in het debat een agendapunt aansnijden drukken zij meteen uit welke structuur dit agendapunt aan het politieke en aan het taalspel oplegt. Zij zullen expliciet of impliciet zeggen hoe ver het probleem reikt, hoe scherp de tegenstellingen zijn en hoe ver het besluitvormingsproces dienaangaande reeds opgeschoten is.

Drie aspecten van een politiek agendapunt zijn van bijzonder belang :

1. De mate waarin het eventuele overheidsbeleid in de bestaande toestand zou ingrijpen. In andere woorden : elke bespreking van een agendapunt, van een probleem of kwestie, impliceert een beleidsperspectief dat gekenmerkt wordt door zijn *graad van aggregatie*.

2. De omvang van hetgeen in het politieke conflict betwist wordt. Elk politiek probleem of kwestie roept immers een bepaald conflictpatroon op dat gekenmerkt wordt door het overwicht van consensus of dissensus, door de *conflictinzet*.

3. De mate waarin een probleem of kwestie reeds een aantal fasen in het besluitvormingsproces doorlopen heeft. De spreker zal doorgaans deze *fase van besluitvorming* min of meer uitdrukkelijk vermelden.

In deze variabelen menen wij enkele structurelementen van de politieke taal te treffen. Zij zouden de meer fenotypische elementen zoals emotionaliteit, vijandigheid en oratorische stijl moeten verklaren.

De structurele hypothese zou bijgevolg kunnen verklaren waarom de politieke taal op zeer korte termijn kan veranderen. Een spreker kan immers in zijn rede zeer verschillende problemen aanraken. Telkens zal hij zijn taal aanpassen, tenminste indien de aggregatiegraad of de conflictinzet van deze problemen verschillend is. Een redenaar spreekt niet op dezelfde manier over een grondwetsherziening als over het lekke dak van de school in Leopoldsburg. Een redenaar zal een tegenstander in de haren vliegen bij de behandeling van één probleem om daarna poeslief te doen bij het volgende. Voor de toeschouwer zijn deze bruuske overgangen erg verwarrend. De lenigheid om zich aan de eisen van het politieke spel aan te passen is nochtans een wezenlijke kwaliteit van het ervaren parlements-lid.

Deze hypothese evoceert een heel ander beeld van de parlementaire debatten dan de voorgaande. Niet langer wordt de politieke taal beïnvloed door allerlei toevallige omstandigheden buiten of binnen het parlementaire halfroond. De politieke taal ontplooit zich veeleer binnen de wetmatigheden van de besluitvorming zoals die bepaald worden door de aard van de problemen op de agenda. Natuurlijk willen wij voor deze hypothese geen monopolie van verklaring opeisen. Wel willen wij het beeld van een politiek besluitvormingsproces oproepen waarin de eigen logica van de politiek een overheersende rol speelt, tot in de politieke taal toe.

In dit artikel willen wij nagaan in hoever de culturele en de structurele hypothesen tegen empirische kritiek bestand zijn. Eigenlijk is het niet zo moeilijk de structurele hypothese te toetsen. Het volstaat de fenotypische elementen van de politieke taal in verband te brengen met de structurele elementen. Hoe kan evenwel de culturele hypothese gelijktijdig getoetst worden ?

Politieke cultuur is per definitie een globale cultuur die zich uitstrekt over alle politieke processen, alle politieke debatten en alle politieke materies. Dit laatste is in ons opzet bijzonder belangrijk. Indien de politieke taal in dezelfde periode zou verschillen van materie tot materie dan is niet de politieke cultuur maar één of ander aspect van de behandelde materie de verklarende factor.

De culturele hypothese krijgt dikwijls een historische dimensie. Vaak wordt immers beweerd dat de cultuur evolueert, dat zij zakelijker is geworden dan bij voorbeeld dertig jaar geleden. Ook deze nevenhypothese kunnen wij onderzoeken. Dat wil dan zeggen dat de onderzoeksvraag luidt of de evolutie in alle materies hetzelfde profiel vertoont en als een verzakelijking kan bestempeld worden.

Politieke materies en agendapunten kunnen door middel van veel criteria opgesplitst worden. Maar om een eventuele compartimentalisering van de politieke spelen op het spoor te komen is er wellicht geen criterium rea-

listischer dan hun *ideologische lading*. In België biedt dit de kans om politieke spelen te onderscheiden die beheerst worden door *socio-economische, taalculturele* of *levensbeschouwelijke* belangstellingen. Zo geen van deze ideologische ladingen aanwezig is mag men de materie als niet-ideologisch of *profaan* beschouwen. Tussen synchrone politieke spelen met dezelfde ideologische lading zal allicht een zekere verwantschap bestaan die zich uit in een gelijkaardig taalgebruik. Maar een andere ideologische lading wijst op een andere belangstellings sfeer. Hier zal zich het eerst een verschil in taalgebruik ontwikkelen tenzij er natuurlijk een overkoepelende politieke cultuur aan het werk is. In dit laatste geval zal de evolutie van de politieke taal binnen de vier materies ongeveer parallel lopen. Zo niet zal het profiel van deze evolutie waarschijnlijk zeer verschillend zijn.

Gegevens en methode.

Het ligt voor de hand een onderzoek naar de politieke taal te verrichten op basis van de teksten die in de Parlementaire Annalen ter beschikking staan (2). Scripta manent : deze teksten zijn natuurgetrouwer dan om het even welk interview dat buiten de besluitvormingssituatie, en vaak lang na het eigenlijke besluitvormingsproces, van de deelnemers kan afgenomen worden.

De teksten van de Parlementaire Annalen bieden daarenboven beslissende voordelen voor de toepassing van een kwantitatieve inhoudsanalyse. Zij stellen ons een volledige reeks van vergelijkbare gegevens ter beschikking betreffende alle openbare debatten. Dit laat toe ongehinderd een steekproef te nemen.

De selectie van de te analyseren eenheden werd geleid door de bekommernis om de politieke taal te onderzoeken daar waar zij zich volledig kan ontplooiën. Dat gebeurt waar de belangrijkste agendapunten aan bod komen en waar zowel structurele als fenotypische elementen het best tot formulering gebracht worden. De uiteindelijke steekproeftrekking vloeiende voort uit zes beslissingen die alle met deze bekommernis rekening hielden.

Bij de eerste stap werd de steekproef beperkt tot de debatten in de Kamer. Deze keuze volgt uit het bekende feit dat de fel betwiste politieke problemen bij voorrang aan de Kamer worden toevertrouwd.

---

(2) Het onderzoek werd uitgevoerd met de financiële steun van het Departement voor Sociologie en Sociaal Beleid van de Universitaire Faculteiten Sint-Ignatius te Antwerpen. Dank ben ik ook verschuldigd aan Mevrouw Vuylsteke van het Rekencentrum van de Katholieke Universiteit te Leuven.

Vervolgens werd de steekproef beperkt tot de debatten over onderwijs-aangelegenheden. Het is bekend dat dit beleidsdomein zeer poreus is voor ideologische penetratie. Niet alleen de levensbeschouwelijke maar ook de taalculturele en de socio-economische dimensies van de politieke ideologie bepalen vele punten op de agenda. Dit zal ons toelaten de evoluties van de verschillende ideologische (en van de profane) materies met elkaar te vergelijken.

Bij de derde stap beperken wij ons tot de periode tussen 1950 en 1970. In deze periode zou een eventuele verzakelijking van de politieke cultuur reeds duidelijk moeten blijken. Een bijkomend voordeel is dat elk van de ideologische materies in de loop van deze twintig jaar een periode van intensievere aandacht heeft gekregen. De activering van de levensbeschouwelijke dimensie kende een hoogtepunt in de schoolstrijd van 1950 tot 1958. Taalculturele wrijvingen drongen meer en meer door tot de agenda vanaf 1963. Zelfs de socio-economische problematiek kende een bescheiden bloeitijd in het begin van de jaren zestig.

Uit elk parlementair jaar selecteerden wij twee debatten: het begrotingsdebat van het Ministerie van Openbaar Onderwijs (later van Nationale Opvoeding) en het belangrijkste van de andere debatten over onderwijsmateries. Het begrotingsdebat noemen wij voortaan het *gewone debat*; het andere debat, dat handelt over een wetsontwerp, een wetsvoorstel of een interpellatie, noemen wij het *speciale debat*. Hoe kan men beslissen welk speciaal debat het belangrijkste was? Als criterium gold daarvoor het aantal sprekers dat tijdens het debat het spreekgestoelte besteeg. De geselecteerde speciale debatten bleken in de regel de meest kenmerkende voor hun periode te zijn.

Uit elk gewoon en speciaal debat werden daarna in de regel de redevoeringen geselecteerd van de eerste zes sprekers. Wij gingen ervan uit dat de belangrijkste woordvoerders het eerst aan het woord plegen te komen. Bovendien krijgen de structurele en de fenotypische taalelementen het meeste ruimte toegemeten bij de aanvang van het debat. Het is op dat ogenblik dat de sprekers ervan houden hun boodschap vollediger te formuleren. Latere sprekers kunnen zich deze uitvoerigheid minder veroorloven. Zij zouden in herhaling vallen en het geduld van hun collega's al te zeer op de proef stellen.

Door de keuze van de eerste zes redevoeringen bleken doorgaans de belangrijkste woordvoerders van de fracties en van de regering in de steekproef opgenomen te zijn. Dit aantal is uiteraard min of meer conventioneel. Maar een vast aantal was nodig om langere debatten niet veel meer gewicht toe te kennen dan kortere. Wij wensten immers periodes met elkaar te vergelijken. Daarbij moest vermeden worden dat een periode haar profiel zou krijgen van één enkel, niet karakteristiek marathondebat.

Tenslotte werden van elke redevoering de eerste vier voldoende ontwikkelde problemen weerhouden (3). Deze zouden wij als onze eigenlijke analyse-eenheden beschouwen. Wanneer werd een probleem als voldoende ontwikkeld beschouwd? Hiervoor werd een afdoende vuistregel toegepast: de eenheid diende ten minste 10 cm lang te zijn in kolomlengte. Vooraf diende uiteraard bepaald te worden waar in een redevoering de grenzen van de besproken problemen lagen. Dit bleek de moeilijkste opdracht. Wij gingen uit van het postulaat dat de politieke taal een eigen karakteristieke structuur heeft en dat de bespreking van een probleem aldus een eigen « Gestalt » vertoont. Op dit postulaat zal verder iets dieper worden ingegaan. Het bleek inderdaad mogelijk zulke natuurlijke eenheden in de tekst te herkennen (4).

De bedoeling was dat elk debat 6×4 eenheden zou leveren. In feite werd dit aantal niet steeds onmiddellijk bereikt: sommige debatten zijn te kort en te bondig. In deze gevallen werden de selectieregels enigszins versoepeld om zo dicht mogelijk tot 24 eenheden te komen. Het resultaat is dat in bepaalde periodes meer triviale problemen in de steekproef verschijnen dan in andere periodes. Vanuit ons onderzoeksopzet kan hier tegen geen bezwaar rijzen.

In principe had de steekproef dus 4 (eenheden) $\times 6$ (redevoeringen) $\times 2$ (debatten) $\times 21$ (jaren) = 1008 eenheden moeten omvatten. In feite waren het er slechts 839. Er bleek één jaar te zijn zonder afzonderlijk « gewoon » debat en een ander zonder noemenswaardig « speciaal » debat (beide in de periode 1950-1954). En niet alle debatten leverden 24 eenheden op.

Deze procedure van steekproeftrekking bood vele voordelen. Zij herleidde de inspanning om in de tekst natuurlijke eenheden te ontdekken tot een minimum. Het is inderdaad een onmenselijke opdracht om eerst alle mogelijke eenheden te ontdekken om er daarna een toevallige steekproef uit te trekken. Deze steekproef beperkt zich tot eenheden die gemakkelijk te vinden zijn en die allicht de belangrijkste en de beste geformuleerde zullen zijn. In feite blijken zij meteen ook min of meer representatief voor de politieke taal in de verschillende periodes, althans voor zover tijdens de debatten de dominerende problemen van deze periodes ter

---

(3) Alleen de eenheden die betrekking hadden op het onderricht of de opvoeding van jongeren werden weerhouden. Alles wat sloeg op mediabeleid of op strikt culturele aangelegenheden zoals schouwburgen en musea werd uitgesloten. Aldus beperkten wij ons tot een domein dat meer politieke continuïteit vertoont over de jaren.

(4) De term « natuurlijke » eenheid komt van D.P. CARTWRIGHT, *Analysis of qualitative material*, in L. FESTINGER en D. KATZ (eds.), *Research Methods in the Behavioral Sciences*, Holt, Rinehart and Winston, New York, 1953, blz. 459.

sprake kwamen. Het is een procedure die het nodige materiaal levert voor het onderzoek zowel van de structurele als van de culturele hypothese.

Welke onderzoekstechniek kan op deze gegevens vat krijgen? Vele technieken steunen op de analyse van verbale communicaties. Sommige steunen daarbij vooral op het precoderen van de communicatie terwijl andere de klemtoon leggen op het coderen a posteriori. Precoderen is slechts mogelijk indien de communicatie door een stimulus, bijvoorbeeld door een doeltreffende vraagstelling, kan gecontroleerd worden. Een interviewer die beroep doet op een gesloten vraagstelling hoopt dat het antwoord daardoor geprecodeerd wordt; hij neemt aan dat het antwoord haast automatisch in de voorbestemde categorie zal vallen. Bijgevolg is het coderen van het antwoord nog slechts een sinecure. Het feit dat deze verwachting nogal eens illusoir blijkt doet niets af van de mogelijkheid om de precodering verder door te drijven en te verfijnen.

In interviews met open vraagstelling is het precoderen veel zwakker. Des te meer zal de geldigheid en de betrouwbaarheid van de analyse afhankelijk zijn van het coderen a posteriori. Bij een inhoudsanalyse zoals de onze is het precoderen volledig uitgeschakeld. Alleen een oordeelkundig « lezen » van de communicatie is nog mogelijk. Opdat dit lezen inderdaad ook een « coderen » zou worden, dient het bijzonder streng onder controle gehouden te worden.

In geen enkele inhoudsanalyse kan het intuïtieve lezen van de tekst volledig gemist worden, zeker niet wanneer de aandacht vooral op de globale en op de latente kenmerken van de tekst gericht wordt. In dit geval dient men de lezers (de codeurs) te oefenen in het gebruik van een expliciet « leesrooster ».

Het opstellen van dergelijk leesrooster steunt op de informatie over het communicatieproces waarin de te analyseren teksten thuishoren (5). Een parlementair debat is geen gedicht en dient dus anders gelezen te worden. Het belang van deze contextuele informatie wordt cruciaal wanneer de tekst een functie heeft in de interactie tussen communicatoren, wanneer de tekst zelf een element is van de interactie. De taal die hierbij gebruikt wordt tracht een resultaat te bereiken en is meer dan louter expressie; door recente taalfilosofen wordt zij dan ook « performatief » genoemd (6).

---

(5) Wanneer deze contextuele informatie beklemtoond wordt spreekt Krippendorff van een communicatiemodel van inhoudsanalyse. Hij stelt het tegenover het associatiemodel van de eerste inhoudsanalytici zoals Lasswell, Berelson, Pool, K. KRIPPENDORFF, *Models of messages: three prototypes*, in: G. GEBNER e.a. (eds.), *The Analysis of Communication Content*, John Wiley, New York, 1969, blz. 90 e.v.

(6) Krippendorff verwijst hier naar John Austins baanbrekend werk *How to do Things with Words* ? uit 1962.

De taal van de parlementaire debatten is bij uitstek « performatief » : zeggen en doen vallen hier vrijwel samen. De woorden van de spreker scheppen een feit voor zijn politieke mede- en tegenspelers en zelfs voor zijn eigen verdere strategie. Het is mogelijk dat hij er niet met heel zijn hart achter stond maar dit is irrelevant voor de politieke draagwijdte van zijn woorden.

Alle uitspraken op het spreekgestoelte maken deel uit van een interactie die hun een strenge structuur oplegt. Elk punt dat aangeraakt wordt dient ondergebracht te worden in een (min of meer vertrouwde) probleemstelling en aanleiding te geven tot een (min of meer vertrouwde) stellingname. De spreker hoort bekend te maken welke voor hem de inzet is van het conflict, hoe hij staat tegenover zijn tegenstrevers, over welke argumenten hij beschikt, enz. De spreker kan soms verkiezen enkele van de cellen in deze structuur niet in te vullen. Hij kan er echter geen andere scheppen op straffe van buiten het communicatieproces te vallen. Te veel deskundigheid, te veel subtiliteit, te veel retoriek wordt als niet ter zake en als vervelend ervaren. Kortom, de spreker kan zich slechts bedienen van een beperkt aantal taalelementen en van gekijkte denkbeelden.

De lezer die deze structuur doorheeft kan haar als leesrooster op alle teksten van de parlementaire debatten toepassen. Dat vereenvoudigt de lectuur en betekent een beslissende hulp bij het coderen. De reeds veroemde structurele en fenotypische variabelen werden met behulp van zulk leesrooster afgezonderd.

De hulp van een expliciet leesrooster belet evenwel niet dat het coderen vrij riskant blijft. Hoe kon dit risico verder gedrukt worden ?

Het coderen werd in een eerste ronde toevertrouwd aan een tiental academisch gevormde codeurs. Elke eenheid werd door twee codeurs, onafhankelijk van elkaar, gecodeerd. Daarop volgde een tweede ronde die uitgevoerd werd door de projectleider. Indien beide codeurs van de eerste ronde overeenstemden was er geen probleem. Indien zij het oneens waren besliste de projectleider wie van beiden gelijk had. Slechts in zeldzame gevallen verkoos hij zelf een derde, finale code toe te kennen.

Bij het coderen werd de analyse-eenheid ook als « context-eenheid » beschouwd. Dit betekent dat bij het coderen geen informatie mocht gebruikt worden die buiten de analyse-eenheid zelf voorkwam. Deze regel ontslaat de codeurs van de noodzaak al te grote teksten te overzien. Hij vormt bovendien een rem op het « halo-effect » dat bij het coderen van doorlopende teksten een voortdurend gevaar is.

De analyse-eenheid werd tenslotte ook beschouwd als teleenheid. Dat wil zeggen dat de score voor elke variabele slechts éénmaal per analyse-eenheid werd toegekend. Of een spreker nu één of vijf maal beweerde dat de minister onbetrouwbaar was, maakte dus geen enkel verschil uit.

Dergelijke redundanties hebben belang voor de expressieve maar niet voor de performatieve aspecten van de taal (7).

De evolutie van de politieke agenda.

De culturele hypothese wil dat de evolutie van de politieke taal in alle ideologische materies ongeveer gelijk loopt. Dit parallelisme zou reeds tot uiting moeten komen in het diachronisch profiel van elementen zoals conflictinzet en aggregatiegraad. De hypothese van de verzakelijking meent nog verder te kunnen doorgaan: zowel conflictinzet als aggregatiegraad zouden in de loop van de laatste decennia afgenomen zijn.

Eerst dient de variabele « materie » beter gepreciseerd te worden. Wij zullen hierin vier categorieën onderscheiden die in de tabellen en soms ook in de tekst, zullen aangeduid worden door initialen.

a) *Zuiver levensbeschouwelijke materie (Z.L.).*

b) *Gemengd levensbeschouwelijke materie (G.L.)* waarin een levensbeschouwelijke aandacht samen voorkomt met een socio-economische en/of taalculturele.

c) *Anders ideologische materies (A.I.),* dat wil zeggen socio-economische en/of taalculturele.

d) *Niet-ideologische (N.I.)* of profane materies.

Tabel I geeft een overzicht van de samenstelling van onze steekproef qua materie. Het valt op dat de levensbeschouwelijke materie pas na 1962 een uitgesproken teruggang beleefde. Maar ook dan wist zij nog meer dan een kwart van de belangrijke agendapunten te kleuren. Uit meer gedetailleerde tabellen vernemen wij dat de socio-economische aandacht een bescheiden hoogtepunt bereikte tussen 1959 en 1962. De anders ideologische materies zijn vanaf 1963 echter overwegend van taalculturele aard.

Volgens tabel I krijgen de profane materies (N.I.) een steeds groter aandeel op de politieke agenda vanaf 1963. Moet men hierin een eerste bevestiging zien van de verzakelijkingshypothese? Is de opkomst van de profane materies een teken van de verzakelijking die elders om zich heen grijpt?

---

(7) Al deze voorzorgen kunnen niet beletten dat een inhoudsanalyse zoals deze af te rekenen krijgt met nogal wat « geruis » in de tabellen. Men zal echter merken dat eventuele associaties tussen variabelen slechts aanvaard worden indien zij in alle periodes voorkomen. In het onderzoeksopzet is dus een zekere replicatie ingebouwd.

Is er bijvoorbeeld sprake van een verzakelijking op het stuk van de conflictinzet? Is er met name binnen de ideologische materies een algemene trend naar conflicten waarbij minder op het spel staat? Is deze trend ook binnen de profane materies te merken? Deze vragen moeten wij ontkennend beantwoorden. Maar eerst is een verdere precisering van het begrip « conflictinzet » aan de beurt.

TABEL I
Ideologische lading van de agenda (%)

Materie	Periode				
	1950-1954	1955-1958	1959-1962	1963-1966	1967-1970
Zulver levensbeschouwelijk	48	60	47	18	27
Gemengd levensbeschouwelijk	20	20	21	12	9
Anders Ideologisch	15	6	14	41	23
Niet Ideologisch	17	14	18	30	41
	100 %	100 %	100 %	101 %	100 %

Er zijn twee extreme types van conflictinzet. Er zijn spelpatronen die gericht zijn op een volledige coöperatie tussen de spelers. Hier winnen de spelers in de mate dat zij tot overeenstemming komen. In sommige televisiespelen bijvoorbeeld worden echtgenoten beloond wanneer zij, in het ongewisse gelaten over elkaar, toch dezelfde keuze weten te maken. Een meer politiek voorbeeld van zulk coöperatief spel is het handhaven van een rechtvaardige vrede. Andere spelpatronen zijn gericht op een volledig conflict tussen de spelers aangezien de één wint wat de ander verliest. Deze spelen worden « zero-sum » genoemd omdat de som van winst en verlies van alle spelers gelijk is aan nul. Een illustratie hiervan vindt men bij de eindafrekening na enkele robbers bridge. Zulke zero-sum conflicten zal men in de politiek vaak aantreffen, bv. wanneer een taalgrens verschoven zou kunnen worden.

Tussen deze extreme types zijn er meer gematigde. Zo kunnen er spelpatronen bestaan waar de deelnemers ten dele gelijklopende en ten dele tegengestelde belangen hebben, bijvoorbeeld wanneer iedereen de aangroei van het Nationaal Inkomen wenst maar tevens op dit Nationaal Inkomen verschillende verdelingsleutels wil toepassen. Uiteindelijk werden de volgende vijf categorieën weerhouden :

- a) Er wordt *geen conflict* vermeld (volledige coöperatie).
- b) Een conflict wordt vermeld maar als *opgelost* beschouwd.

c) Een onopgelost conflict wordt vermeld maar de oplossing wordt als nakend of mogelijk voorgesteld (*dynamisch conflict*).

d) Een *gedeeltelijk* (of verergerend) conflict wordt vermeld.

e) Een *volledig* conflict.

In tabel II word de informatie over de conflictinzet gebundeld in een zeer eenvoudige index: van het procent eenheden waarin geen of een opgelost conflict vermeld werden, werd het procent van de eenheden met volledig conflict afgetrokken. De scores werden vervolgens gedeeld door 100. De index loopt dus van +1,00 tot -1,00. Hoe hoger de index des te minder conflictinzet.

TABEL II
Evolutie van de conflictinzet (index)

Materie	Periode				
	1950-1954	1955-1958	1959-1962	1963-1966	1967-1970
Zuiver levensbeschouwend	-0,66	-0,70	0,00	-0,08	-0,04
Anders Ideologisch	-0,04	+0,38	+0,09	-0,30	-0,64
Niet Ideologisch	-0,31	+0,11	+0,07	-0,16	-0,09

De Z.L. materie kende uiteraard de hoogste inzet tijdens de periode van de schoolstrijd. In 1950-1954 daalt de index tot -0,66 en tussen 1955 en 1958 bereikte hij -0,70. Vanaf het Schoolpact wordt het conflict plots veel gematigder. Daarentegen laait het taalculturele conflict op vanaf 1963 en vooral vanaf 1967. Op dat ogenblik daalt de index voor de A.I. materies tot -0,64. De profane (N.I.) materies vertonen een minder steile evolutie: hun index schommelt tussen -0,31 en +0,11. Voor ons betoog is het cruciaal dat elke materie vrijwel onafhankelijk van de andere materies evolueert. Er is geen spoor te bekennen van een globale, psychologische of culturele factor die alle materies en de hele politieke agenda in dezelfde evolutie zou meeslepen. A fortiori is er hier geen spoor van een verzakelijking.

Het mag nog eens herhaald worden dat scores zoals die in tabel II terug te voeren zijn op karakteristieken van de agenda en veel minder op die van het sprekerscorps, Weliswaar schijnen leden van de oppositie, meer dan die van de meerderheid, een voorkeur te hebben voor agenda-punten met een grote conflictinzet. Maar het verschil is niet erg groot en blijft bovendien vrijwel constant. In de loop van de jaren is er bijvoor-

beeld geen convergentie tussen beide groepen te merken : zij worden samen strenger of milder in hun definitie van het conflict (8).

In het algemeen mogen wij stellen dat er geen categorie parlementairen is die tevens een zeer eigen politieke taal zou spreken en die taal in bepaalde periodes meer dan in andere ten gehore zou gebracht hebben. De invloed van zulke « groepsidiomen » op het diachronisch profiel van de taal is in elk geval verwaarloosbaar. Wel reveleert het zoeken naar zulke groepsidiomen enkele pittige bijzonderheden. Partij- en fractieleiders schijnen de meesters van het politiek maneuver te zijn. Zij treden op waar het debat een delicate wending neemt. Tot 1958 namen deze leiders het op zich de punten van volledig conflict te behandelen. Na het Schoolpact wijdden zij zich meer aan de bereikte oplossingen. Vanaf 1963 verschilde hun aandacht nog weinig van die van hun volgelingen. Zij sprongen echter alweer in de bres toen de taalculturele debatten, o.a. over de splitsing van Leuven, homerische afmetingen aannamen. Dan trokken zij weer de punten van volledig conflict tot zich. Men kan dus niet beweren dat zij steeds sussend zouden optreden.

Niet-specialisten, d.w.z. zij die niet tot de commissie van Nationale Opvoeding behoren, zijn in alle periodes geneigd hun interventies in het teken van het volledig conflict te stellen. Wellicht is dit toe te schrijven aan het feit dat zij minder ingeschakeld zijn in een strategie op lange termijn. Zij komen op voor eisen op korte termijn en willen die meteen en dus volledig bevredigd zien. Ondertussen blijven de materies met een grote continuïteit voorbehouden aan de ingewijden die niet alles ineens kunnen willen.

De variabele « fase van de besluitvorming » laat toe een ander aspect van een eventuele verzakelijking te onderzoeken. Is het juist dat het parlement nog slechts optreedt in de latere fases van het politieke proces, daar waar het feitelijke of verwachte overheidsbeleid onder de loep genomen wordt ? Is het juist dat de fase van het beraad, vooral dan van het principieel beraad, meer en meer aan het parlement onttrokken wordt ? Het parlement zou dan minder dan vroeger beleidsopties en principes tegen elkaar mogen afwegen. Het zou zelf geen beslissingen meer nemen. Het zou nog enkel commentaar mogen leveren op (de uitvoering van) de beslissingen van de regering.

Over deze vraag kan onze inhoudsanalyse geen volledig uitsluitel geven. De steekproef was erop gericht de belangrijke agendapunten te treffen die

---

(8) Alleen tussen 1950 en 1954 gingen de conflictdefinities meer uit elkaar dan gewoonlijk. Terwijl de anticlericale oppositie duidelijk de punten van confrontatie zocht, scheen de christen-democratische meerderheid het conflict te ignoreren. Maar dit is kennelijk een zeer uitzonderlijke tactiek.

bij het begin van de belangrijkste debatten ter sprake komen. Het is goed mogelijk dat de staart van daarop volgende marginale agendapunten in de loop van de jaren steeds langer is geworden. Het blijft echter interessant te vernemen of ook de « centrale agendapunten » de marginalisering van het parlement ten overstaan van de uitvoerende macht suggereren.

TABEL III

Evolutie van het principieel beraad (%)

Materie	Periode				
	1950-1954	1955-1958	1959-1962	1963-1966	1967-1970
Zulver levensbeschouwelijk	36	47	17	18	22
Anders: Ideologisch	4	0	14	27	41
Niet ideologisch	9	16	7	10	13

In de volgende beschouwingen worden enkel de gegevens over de begrotingsdebatten gebruikt. De speciale debatten handelen immers meestal over voorstellen en dus hebben de sprekers weinig kans om terug te grijpen naar de fase van het (principieel) beraad. Welnu, globaal genomen behoren in de eerste periodes 25 %, respectievelijk 35 % van de eenheden der gewone debatten tot het principieel beraad. Later daalt dit percentage tot 10 à 20 procent. Maar tabel III toont aan dat dit globale beeld misleidend is. De Z.L. materies kennen het meeste principieel beraad tijdens de schoolstrijd, de A.I. (taalculturele) materies vanaf het oplaaien van de taalstrijd. Het is te begrijpen dat de parlementsleden in 1970 enige frustratie voelden omwille van hun marginalisering in levensbeschouwelijke kwesties. Maar waar het om taalculturele kwesties ging moesten zij misschien al te veel principiële beschouwingen verwerken.

Een sterk gedifferentieerde evolutie vindt men ook bij de graad van aggregatie. Om dit begrip te operationaliseren werden twee aspecten onderscheiden, de innovatie en de confrontatie vervat in het beleidsperspectief. De *innovatie* kan uitdrukkelijk beperkt zijn qua domein of integendeel algemeen zijn. Zij kan bijvoorbeeld slechts één begrotingspost betreffen of de planning van het onderwijsbeleid in zijn geheel. De mate van *confrontatie* slaat op de ingrijpendheid waarmee het eventuele beleid zich zal moeten doorzetten tegen een weerbarstige status-quo. Het toekennen van studiebeurzen is een geringere omwenteling dan het invoeren van het Schoolpact.

Mits enige vereenvoudiging houden wij een variabele over met vier categorieën :

- a) Beperkte innovatie, geen confrontatie : *distributief* probleem.
- b) Beperkte innovatie, wel confrontatie : *regulatief* probleem.
- c) Algemene innovatie, geen confrontatie : *allocatief* probleem.
- d) Algemene innovatie, wel confrontatie : *redistributief* probleem.

In deze categorieën zal men nog zonder veel moeite de veel besproken inzichten van Theodore Lowi herkennen (9). Zij kunnen bijvoorbeeld toegepast worden om de volgende probleemstellingen omtrent de wedden van de onderwijzers te kenmerken :

- a) De onderwijzers horen meer betaald te worden.
- b) Zij worden te weinig betaald in vergelijking met leraars.
- c) De overheid hoort het hele onderwijzend personeel meer te betalen.
- d) De onderbetaling van de onderwijzers verraadt de verwaarlozing van ons intellectueel potentieel ten voordele van een politiek op korte termijn.

TABEL IV
Evolutie van de aggregatiegraad (index)

Materie	Periode				
	1950-1954	1955-1958	1959-1962	1963-1966	1967-1970
Zulver levensbeschouwelijk					
— Allocatief	7	4	21	24	34
— Redistributief	60	59	33	41	32
Anders ideologisch					
— Allocatief	7	25	23	5	11
— Redistributief	43	13	50	80	78
Niet ideologisch					
— Allocatief	9	5	39	40	32
— Redistributief	33	26	21	25	21

De proportie van distributieve en regulatieve eenheden blijft in de verschillende periodes vrijwel constant. De proportie van allocatieve en redistributieve eenheden in onze steekproef en in de debatten schijnt daarentegen gevoelig te zijn voor een historische evolutie. Dit kan afgelezen worden van tabel IV. In deze tabel werden de procenten van distributieve en regulatieve eenheden weggelaten.

(9) Theodore LOWI (1964), American business, public policy, case studies and political theory, *World Politics*, vol. 16, blz. 677-715. Een gewijzigde versie van deze typologie werd voorgesteld door HUDSON R.B., *Policy contents and Voting in the French National Assembly*, Mimeographed paper, Department of Political Science, University of North Carolina at Chapel Hill.

Een allocatieve probleemstelling betekent dat men de zaken ruim wil aanpakken. Het veronderstelt grote budgettaire uitgaven of een omvattende planning. Het is niet te verwonderen dat de periode na het Schoolpact een forse stijging van het procent allocatieve eenheden laat zien. Het Schoolpact had onder meer als bedoeling een nieuwe, grootscheepse onderwijspolitiek mogelijk te maken en onder het juk van de oude twisten uit te geraken. Daarom steeg het procent allocatieve agendapunten van 4 naar 21, wat de Z.L., en van 5 naar 39 wat de profane materies betrof. In de Z.L. materies daalde tevens het aantal redistributieve eenheden.

Deze nieuwe stijl van probleemstelling heeft zich ook later vrij goed kunnen handhaven. Dit is althans het geval voor de levensbeschouwelijke en profane materies. Globaal is deze evolutie echter niet. In de A.I. materies kregen de problemen vanaf 1963 een redistributieve dominante. Elk taalcultureel beleid brengt in België een diepgaande confrontatie mee.

In deze paragraaf werd de evolutie van drie taalelementen besproken. Nergens vinden wij een algemene verzakelijking van de politieke taal voor zover dit minder volledige conflicten, meer laattijdige participatie in de besluitvorming of minder ingrijpende beleidsperspectieven zou betekenen.

Misschien is dit een verbazend resultaat. Men dient echter te bedenken dat de steekproef erop berekend was om uit de debatten de hoogtepunten over te houden en niet om een volledig beeld te krijgen. Eén ding is echter zeker : de verzakelijking is niet tot die hoogtepunten doorgedrongen.

Zo komen wij tot het besluit dat de politieke cultuur en zeker een verzakelijkende politieke cultuur niet veel sporen achterlaat. Dit zal bevestigd worden in de volgende paragrafen waar andere, meer fenotypische taalelementen onderzocht worden.

In die paragrafen zullen de thans behandelde taalelementen als structurele, dit is als verklarende elementen gehanteerd worden. Vooral de conflictinzet en de aggregatiegraad zullen bijzonder interessant blijken. De fase van besluitvorming zal veel minder gebruikt worden. Deze variabele blijkt immers bijna dezelfde invloed te hebben als conflictinzet maar met minder duidelijkheid. Beide variabelen zijn bovendien in alle periodes vrij sterk met elkaar geassocieerd (10).

De aggregatiegraad is daarentegen vrijwel onafhankelijk van de conflictinzet. De associaties tussen beide variabelen komen in geen enkele periode boven 0,10 (onzekerheidscoëfficiënt) uit en vanaf 1959 zijn zij niet eens

---

(10) De onzekerheidscoëfficiënt schommelt tussen 0,12 en 0,17. Wat ook de materie weze, de fases van beraad en beleid gaan samen met een meer volledige, de fase van het voorstel met een minder volledige conflictinzet.

statistisch significant. Beide raken blijkbaar een ander aspect van de politieke agenda (11).

Een structurele verklaring van de emotionaliteit.

Hoe kan men de emotionaliteit van de politieke taal terugvinden in een gedrukte tekst? Is dit niet vooral een kwestie van geluid en gebaar? Nochtans menen wij in het relaas van de Parlementaire Annalen twee indicatoren te kunnen onderscheiden. Beide gaan terug op de wijze waarop de spreker de oorsprong van het probleem afschildert. Laat hij zich verleiden tot een *personalisering* en tot een *moralisering* van zijn probleemstelling?

De spreker staat in de eerste plaats voor de keuze het probleem terug te voeren tot een persoonlijke verantwoordelijkheid of integendeel tot een onpersoonlijke situatie. Hij personaliseert het probleem wanneer hij naar individuele of collectieve verantwoordelijkheden verwijst. Hij depersonaliseert het wanneer hij zijn oorsprong ontdekt in de sociale structuur, in de menselijke natuur, of in een anoniem verleden (12).

In de tweede plaats kan de spreker het probleem moraliseren of niet. Er is een moraliserende probleemstelling wanneer hij over de probleem-oorsprong een normatief oordeel uitspreekt alvorens tot de probleemoplossing over te gaan. Wanneer hij dit oordeel achterwege laat werd dit als een pragmatische probleemstelling gecodeerd (13).

Personalisering en moralisering vertonen een hoge intercorrelatie, namelijk een tau van ongeveer 0,45. In de regel kunnen zij elkaar vervangen.

Zijn deze twee indicatoren voldoende om het begrip emotionaliteit te operationaliseren? Het ligt voor de hand een verdere indicator te zoeken in de animositeit ten aanzien van politieke tegenspelers. Dit taalelement verkozen wij evenwel onder de rubriek « vijandigheid » te rangschikken. Wij zullen het in de volgende paragraaf behandelen.

In de periode 1950-1954 werden 47 % van de probleemstellingen gepersonaliseerd en 60 % gemoraliseerd. In de periode 1955-1958 lagen deze procenten nog iets hoger, namelijk 50 % en 61 %. Tussen 1959 en

---

(11) Helemaal los van de andere structurele variabelen staat de aggregatie niet. Er is met name een vrij duidelijke associatie te vermelden met de fase van besluitvorming. Bovendien schijnen de ideologische materies zich in de regel beter tot redistributieve aggregatie te lenen dan de profane.

(12) Wij onderscheiden bovendien een « gemengde » verantwoordelijkheid wanneer verschillende politiek relevante actoren, waarvoor één de solidariteit van de spreker geniet, voor de problematiek verantwoordelijk gesteld worden.

(13) Een probleemstelling die het midden hield tussen moralisme en pragmatisme werd als ambigu gecodeerd.

1962 kende de emotionaliteit haar laagtepunt met respectievelijk 25 % en 39 %. In 1963-1966 steeg zij weer tot 33 % en 42 % om tussen 1967 en 1970 weer 41 % van de probleemstellingen te personaliseren en 50 % te moraliseren.

De debatten van 1970 waren dus niet veel minder emotioneel dan die van 1950. Van een progressieve verzakelijking is ook hier weinig te merken. Bovendien dient men de evolutie thans weer te speciëren naar materie. De personalisering van de Z.L. materie daalt van 62 % in 1950-1958 tot 29 % in 1963-1970, die van de A.I. materie stijgt van 17 % in 1950-1958 tot 44 % in 1963-1970. Een soortgelijke differentiëring van de evolutie treedt ook op in de moralisering.

Kan de emotionaliteit structureel verklaard worden? De belangrijkste structurele factor schijnt de inzet van het conflict te zijn. De rangcorrelatie (τ) tussen deze variabele en de graad van personalisering schommelt in de verschillende periodes tussen 0,32 en 0,48. De rangcorrelatie met de graad van moralisering schommelt tussen 0,29 en 0,41.

Wanneer men controleert voor de conflictinzet blijken de ideologische materies niet intrinsiek emotioneler te zijn dan de profane. Voor alle materies geldt dat personalisering en moralisering gering zijn wanneer de inzet van het conflict gering is en dat zij veel groter zijn wanneer het conflict volledig is.

TABEL V
Aggregatie en moralisering (%)

Materie	Periode		
	1950-1958	1959-1962	1963-1970
Allocatief	20	18	31
Distributief	38	44	43
Regulatief	62	42	44
Redistributief	70	54	53

Maar de emotionaliteit schijnt bovendien onder de invloed te staan van de graad van aggregatie. De algemene regel schijnt te zijn dat de allocatieve probleemstellingen het minst en de redistributieve het meest emotioneel afgeschilderd worden (14). Tabel V toont het aantal gemoraliseerde eenheden (in procenten) in de drie grote periodes voor elk van de vier graden van aggregatie.

Tussen allocatie en redistributie is er in de eerste periode een contrast van 50 %, in de tweede van 36 %. Het contrast vervlakt evenwel naar de

(14) De redistributieve eenheden vertonen minder personalisering maar meer moralisering dan de regulatieve.

laatste periode toe waar het nog slechts 22 % bedraagt. Wij kunnen enkel gissen hoe die vervlakkings te verklaren is. Onze gegevens doen vermoeden dat het effect van de aggregatie op de emotionaliteit zo goed als geneutraliseerd wordt in de profane materies. Een redistributieve of regulatieve aggregatie lokt slechts moralisering (en personalisering) uit wanneer het gaat om ideologische materies. Nu worden juist deze materies relatief minder talrijk vanaf 1963. Zo merkt men dat de aard van de materie toch niet zonder enig belang is.

Aangezien zulke structurele verklaring rijkelijk abstract kan klinken is het goed een voorbeeld te geven. De personalisering en de moralisering van de politieke taal is zeer duidelijk in een uitspraak zoals : « Hoe dat alles uitleggen ? Heel eenvoudig. Sedert meer dan een eeuw, Heer Minister, opereren achterbakse duistere machten tegen het Officieel Onderwijs. Men vindt ze in bijna alle departementen, in de Rekenkamer en zelfs in de kabinetten der Staatshoofden ». Deze uitspraak komt voor in de Parlementaire Annalen van 19 oktober 1950. Zij laat met grote zekerheid raden dat de spreker, K. Huysmans, de actuele geschillen niet vergoelijkend zal toedekken. Hij verwijt de regering het oprichten van officiële scholen te saboteren. Het is omdat hij zich verward weet in een conflict met dergelijke hoge inzet dat hij bepaalde personaliserende (« machten ») en moraliserende (« achterbakse duistere ») herinneringen oprakelt. Wij zeggen daarom dat de inzet van het conflict de emotionaliteit bepaalt.

Bij nader toezien bleek de emotionaliteit ook voort te vloeien uit de aggregatie van de probleemstelling. In ons voorbeeld ging het om het bestaansrecht van het Officieel Onderwijs, een ideologische materie met een duidelijk redistributieve probleemstelling. Ook dit structureel gegeven voorspelt een hoge graad van emotionaliteit.

Een structurele verklaring van de vijandigheid.

Vijandigheid kan vrij vlot gecodeerd worden aan de hand van de evaluaties die de spreker uitdrukt ten aanzien van andere actoren in de politieke arena. Deze paragraaf steunt op twee soorten evaluaties die beide op een klassieke vijf-puntenschaal gecodeerd werden. Steeds gaat het om de evaluatie van de toehoorders die direct of indirect (via de voorzitter) aangesproken worden. Vooreerst werd een variabele gepuurd uit de *morele* evaluatie. Vervolgens werd ook een *algemene evaluatie* gecodeerd. De *facto* bestaat er natuurlijk steeds een hoge correlatie tussen *morele* en *algemene evaluatie*. Maar de *distinctie* is zinvol omdat een *algemene evaluatie* kan voorkomen waar een *morele evaluatie* ontbreekt. In dat geval is zij gebaseerd op evaluaties van *kracht, inzicht of betrouw-*

baarheid. Deze variabele is dus gevoelig voor meer dan louter morele nuances.

Bij het ontwerpen van het leesrooster werd een nauwlettend onderscheid gemaakt tussen de « objectieve » inzet van het conflict en de « subjectieve » vijandigheid onder de politieke actoren. Al te vaak is de waarnemer alleen voor dit laatste gevoelig, dit wil zeggen voor de verhitting van de gemoe-deren en voor de persoonlijke animositeit in het politieke spel. Nochtans is het in principe noodzakelijk en mogelijk een verschil te merken tussen vijandigheid en conflictinzet. Ook een volledig conflict kan koel en flegmatisch afgewikkeld worden. Beide variabelen hoeven in principe niet volledig parallel te lopen.

Dit principieel onderscheid zal echter niet beletten dat er tussen beide variabelen een sterke correlatie bestaat. De interessante vraag komt pas nadien : zijn er nog andere, structurele of culturele, factoren die invloed hebben op de expressie van de vijandigheid ?

Eerst dient echter een methodologische bedenking ontwikkeld te worden. Onze variabelen betreffen de evaluatie van het aangesproken publiek. Opdat deze evaluatie echter voor een indicator van vijandigheid zou kunnen doorgaan is het nodig dat het om tegenstanders gaat. Dat is niet altijd het geval. De spreker kan zich immers ook tot medestanders wenden. Wel komt het nooit voor dat hij zijn eigen fractie aanspreekt. Maar hij kan zich richten tot andere medestanders zoals de Kamer in haar geheel of tot de minister (wanneer hij lid is van de meerderheid).

Om deze moeilijkheid op te vangen, leek het op het eerste gezicht nodig een filtervraag in te lassen. Hierdoor werden de codeurs verplicht de toehoorders te klasseren in één van de volgende categorieën :

1. *De Kamer* in haar geheel.
2. De ministers van Nationale Opvoeding of andere *regeringsleden*.
3. Een *politieke groep* in de Kamer, dit is een partijfractie (of één van haar leden), de meerderheid of de minderheid.
4. Een groep die in de Kamer een *sociale groepering* uit onze samenleving vertegenwoordigt, namelijk een taalgroep, een sociale klasse of een levensbeschouwelijke gemeenschap.

Inderdaad bleek elke soort publiek verschillend gewaardeerd te worden. Negatieve evaluaties zijn bijzonder zeldzaam wanneer de Kamer wordt toegesproken. Zij zijn de regel wanneer politieke of sociale groeperingen het mikpunt vormen. Hierin verschillen sprekers van de oppositie niet van sprekers van de meerderheid. Maar uiteraard worden regeringsleden door de meerderheid milder bejegend dan door de oppositie.

Dit zou ons ertoe kunnen aanzetten enkel met twee publieken te werken, namelijk politieke en sociale groeperingen. Bij nader inzien bleek dergelijke controle voor publiek niet werkelijk nodig. Het is immers waarschijnlijk dat een spreker zijn toehoorders kiest in functie van de vijandigheid die hij lucht wil geven en van de evaluatie die hij wil uitspreken. Het gehoor wordt hem niet opgedrongen maar omgekeerd, hij kiest het. Hij past zijn gehoor als het ware aan bij de vijandigheid die hem door het politieke spel ingeblazen werd.

Dit opent een ietwat verrassend perspectief op een oratorische knep die men een *dramatiseringsmechanisme* zou kunnen noemen. Het meest normale publiek wordt gevormd door de regeringsleden. Daarvan wordt afgeweken om waarderingsloze uitspraken te doen : in dat geval kiest men de hele Kamer als gehoor. Daarvan wordt ook afgeweken om dramatische veroordelingen uit te spreken : op dat ogenblik richt de spreker zich tot specifieke groepen in het Parlement en tot hun achterban.

Wat er ook van zij, uit de feiten blijkt dat de analyse van de vijandigheid even goed kan steunen op de gehele steekproef als op een steekproef die beperkt blijft tot de politieke en sociale groeperingen.

TABEL VI
Conflictinzet en evaluatie (tau)

Periode	Evaluatie	
	Algemeen	Moreel
1950-1954	0,55	0,58
1955-1958	0,39	0,46
1959-1962	0,29	0,27
1963-1966	0,53	0,46
1967-1970	0,56	0,51

Zoals verwacht sluit de algemene, en de morele, evaluatie van de toehoorders zeer nauw aan bij de inzet van het conflict. De aard van de materie, al of niet ideologisch, al of niet levensbeschouwelijk, schijnt hierbij geen rol van betekenis te spelen. Dat schijnt ook te gelden voor de graad van aggregatie. Tabel VI geeft de rangcorrelaties (tau) tussen de conflictinzet en beide soorten evaluaties.

Is het bijgevolg vrijwel overbodig naar een tweede structurele factor te zoeken, misschien zet bovenstaande tabel ons op het spoor van een « culturele » factor. Het is immers bevreemdend dat de correlaties in de derde periode een nogal opvallende verzwakking kennen. Wat is er precies aan de hand ?

Volgens de structurele hypothese roept een volledig conflict een negatieve evaluatie op. Maar in de periode na het Schoolpact komen bij een volledige conflictinzet opvallend veel nul-scores, dus opgeschorte oordelen voor. Het kan geen toeval zijn dat in tabel VII het percentage van opgeschorte oordelen plots tot 23 % stijgt in de periode 1959-62 waar het elders nooit meer dan 8 % bedraagt. Bovendien komen in die periode ook meer gunstige evaluaties voor.

TABEL VII
Volledig conflict en algemene evaluatie (%)

Periode	Evaluatie					
	Geen	Gunstig	←	→	Ongunstig	
1950-1954	4	1	7	17	72	(100 %)
1955-1958	7	6	5	21	61	(100 %)
1959-1962	23	7	19	19	33	(100 %)
1963-1966	6	0	10	23	62	(100 %)
1967-1970	8	0	9	17	66	(100 %)

Deze opschorting van de evaluatie omtrent de politieke medespelers duidt op een « *abstract conflict* ». Dit betekent dat de inzet van het conflict minder weerslag heeft op de verhouding tot de politieke tegenstanders, althans wat de uitgedrukte gevoelens betreft. De vijandigheid wordt gedempt. Men spreekt nog wel over het conflict maar dat conflict klinkt ver weg, als het gerommel van een onweer achter de gezichtseinder.

Zo klonken de onderwijsdebatten in de periode na het Schoolpact. Het verschijnsel wijst niet op de doorbraak van een verzakelijkte politieke cultuur aangezien het tot die periode beperkt bleef. Het werpt wel meer licht op de draagwijdte van de zogenaamde pacificatie van 1958: zij onderdrukte de openlijke vijandigheid tussen politici meer dan zij een einde stelde aan de inhoudelijke betwistingen. De sussende invloed van het Schoolpact bleef echter niet beperkt tot de levensbeschouwelijke materies. Alle materies vertonen immers een aangroei van het aantal opgeschorte oordelen. Maar na deze korte periode van koele, abstracte conflictregeling zouden de onderwijsdebatten opnieuw in de oude plooi vallen. Het parallelisme tussen conflict en vijandigheid werd vanaf 1963 hersteld.

Deze « taktische » interpretatie wordt door andere gegevens ondersteund. Tot 1958 was het gebruikelijk op het spreekgestoelte argumenten en tegenargumenten tegen elkaar af te wegen. De schoolstrijd leidde tot hoogtepunten van parlementaire debatterkunst. Deze cultivering van de argumentatie vermindert bruusk vanaf 1959, althans op levensbeschouwelijk domein. Er wordt minder gewag gemaakt van alternatieve stellingen en

zo dit toch gebeurt worden de tegenargumenten nog zelden omstandig bestreden. Een gelijkaardige uitdoving van de argumentering is bij de andere materies niet te bespeuren. Hier zien wij alweer een gevolg van de taktiek die gedictieerd werd door de regeling van het Schoolpact. Het Schoolpact introduceerde een politiek spel waarin een marktmechanisme, de vrije keuze van het gezinshoofd, centraal stond. Het werd overbodig en ongewenst de stellingen van de tegenstander rechtstreeks en in het publiek aan te vallen. Het kwam erop aan de onderwijsmarkt te veroveren. Daartoe diende men de marktpositie van het « eigen » onderwijsnet veilig te stellen en niets meer. De overblijvende principiële geschillen liet men uitvechten in de Schoolpactcommissie. Maar dat gebeurde binnenskamers en niet in de openbare zitting.

Kortom, veel wijst erop dat de discussie op levensbeschouwelijk (en soms zelfs op profaan) gebied na het Schoolpact een tijd lang ondergedoken is. Maar dit wijst minder op een ontwikkeling in de globale politieke cultuur van de politici dan op hun tactische souplesse.

Al bij al blijft de vijandigheid in de politieke taal vooral te verklaren vanuit één structurele factor : de inzet van het conflict. Wat betekent dit ? In de vorige paragraaf haalden wij de rede van K. Huysmans op 19 oktober 1950 aan. Even later zou hij de minister een « zonderlinge dwaling » verwijten : « Laat mij dan zeggen dat u een dwaling begaat de indeling van het onderwijs voor te stellen zoals u hebt gedaan. Aan de ene kant gelovigen die hun kinderen zenden naar de vrije school, aan de andere kant ongelovigen die hun kinderen zenden naar de officiële school ». Hier wordt de minister, in casu P. Harmel, vierkant en zelfs moreel veroordeeld. Immers, de minister verspreidt een verkeerd imago van het officieel onderwijs tegen beter weten in. Deze negatieve evaluatie was te verwachten. Wat staat er immers op het spel ? Niets minder dan de reputatie van het Officieel Onderwijs. Huysmans beweert dat het pluralistisch en verdraagzaam is terwijl Harmel dit schijnt te betwisten. Het is een zero-sum conflict waarbij een scherpe vijandigheid past.

Een structurele verklaring van de oratorische stijl.

Een laatste fenotypisch element van de politieke taal wordt hier aangewezen met de term « oratorische stijl ». Hierin kunnen verschillende aspecten onderscheiden worden. Wij zullen er twee behandelen :

1. De « *expressiviteit* » van het betoog, dit is de mate waarin de spreker zich beroept op geijkte, richtinggevende en uitdrukkelijk geformuleerde waarden. Voorbeelden hiervan zijn vrijheid, gelijkheid, democratie, enz.

2. De « *articulatie* » van het betoog, dit is de mate waarin een standpunt wordt afgeleid uit principes en niet uit feiten (« *logica* ») en de mate waarin een voorstel gemotiveerd wordt vanuit principiële en niet vanuit functionele perspectieven (« *motivering* »).

Wij zullen van een *ideologische stijl* gewagen in de mate dat het betoog expressief is, de logica deductief en de motivering principieel.

Er is enige reden om deze drie indicatoren samen te behandelen. Hun intercorrelaties zijn vrij hoog. Expressiviteit heeft een gamma van 0,45 met motivering en van 0,40 met logica. Motivering en logica hebben onderling een gamma van 0,40. Daarentegen vertonen zij slechts een geringe associatie met emotionaliteit en vijandigheid.

Een eenheid werd als *expressief* beschouwd van zodra daarin ten minste één richtinggevende waarde uitdrukkelijk vermeld werd. Deze werkwijze houdt een risico in. Men kan niet anders dan een lijst van waarden opstellen waarvan de vermelding de score zal beïnvloeden. Zoals voor de index van de kleinhandelsprijzen zal men erover kunnen blijven twisten of deze lijst representatief en volledig is. Onze lijst bevatte 20 waarden. Bij het coderen is ons geen enkele waarde opgevallen die herhaaldelijk voorkwam in de tekst en die niet op de lijst van twintig voorzien was.

Qua expressiviteit is er in de politieke taal een tendens naar versobering te merken. Tussen 1950 en 1954 waren 35 % van de eenheden expressief maar tussen 1955 en 1958 klom dit aantal tot 54 %. Daarna zou dit aantal steeds afnemen: 32 % in 1959-1962, 28 % in 1963-1966, 26 % in 1967-1970. Maar heel duidelijk is deze evolutie alleszins niet.

TABEL VIII

Aggregatie en expressiviteit (%)

Aggregatie	Periode		
	1950-1958	1959-1962	1963-1970
Allocatief	36	36	30
Distributief	49	56	24
Regulatief	47	31	24
Redistributief	68	60	57

De belangrijkste structurele factor om de expressiviteit te verklaren is de aggregatie. In tabel VIII wordt zichtbaar hoe het aantal expressieve eenheden steil omhoog klimt wanneer de probleemstelling op redistributieve perspectieven uitmondt. Indien wij de expressiviteit gewogen hadden zou het contrast nog groter zijn.

Maar de aggregatie blijkt niet de enige factor van betekenis te zijn. Ook de ideologische lading van de materie heeft belang. In alle periodes laat het zich aanzien dat de expressiviteit het minst voorkomt in profane materies. Beide factoren, aggregatie en materie, hebben een cumulatieve invloed zoals uit tabel IX blijkt. Jammer genoeg waren de cellen van de periode 1959-1962 te dun bezet om in de tabel opgenomen te worden. Zij vertonen evenwel een tendens in dezelfde richting.

Tabel IX toont aan dat redistributieve eenheden steeds expressiever zijn dan niet-redistributieve. Ideologische eenheden zijn expressiever dan profane (behalve de socio-economisch geladen A.I. materie van de periode 1950-1958). Bijgevolg is het grootste contrast te vinden tussen ideologische redistributieve eenheden enerzijds, profane niet-redistributieve eenheden anderzijds.

TABEL IX
Aggregatie, materie en expressiviteit (%)

Materie	Periode			
	Aggregatie			
	1950-1958		1963-1970	
	Redistributief	Niet redistributief	Redistributief	Niet redistributief
Zuiver levensbeschouwend	66	49	60	36
Gemengd levensbeschouwend	90	58	67	38
Anders ideologisch	61	30	62	37
Niet ideologisch	50	34	36	21

Wat blijft er na deze structurele verklaring over van een algemene verobering van de politieke taal? Indien men in tabel IX de vroege met de late periode vergelijkt: nog heel weinig.

In de variabele « logica » hoopten wij een eerste indicator te vinden voor de articulatiestijl van het betoog. Doet de spreker beroep op een algemeen principe om zijn standpunt te staven of bouwt hij het moeizaam op vanuit de feiten? De vraag is dan of deze stijl van articulatie verband houdt met de ideologische lading van de materies. Wordt de ideologische materie meer deductief, de profane materie meer inductief uitgewerkt? Of heeft een ideologisch lijkende stijl weinig te maken met de ideologische inhoud en is hij veeleer van andere, structurele factoren afhankelijk?

Om onderzoekstechnische redenen werd nog een tweede indicator voor de articulatiestijl beproefd. Het deductieve of inductieve karakter van een heel betoog is soms moeilijk te beoordelen aan de hand van relatief korte analyse-eenheden. Daarom werd ook gelet op de *motivering* waarmee een voorstel omkleed werd. Werd een voorstel in de ogen van de spreker

gemotiveerd vanuit principiële, niet aan bepaalde situaties gebonden overwegingen? Of schoof hij functionele overwegingen naar voor, dit is legde hij de klemtoon op de gewenste gevolgen in een bepaalde situatie? Kortom, de idee achter deze indicator gaat terug op de bekende Weberiaanse distinctie tussen twee soorten moraal: de Gesinnungsethik en de Verantwoordingsethik.

Het coderen van de motivering is beter aangepast aan het beperkte formaat van heel wat analyse-eenheden. Het nadeel is dat deze variabele enkel zinvol is wanneer er duidelijk sprake is van een voorstel. De analyse zal dus af te rekenen hebben met heel wat nul-scores.

De factor conflictinzet blijkt weinig te kunnen bijdragen tot een verklaring van de logica en de motivering van het betoog. Alle coëfficiënten wijzen op een haast volledig gebrek aan associatie. De aggregatie verschijnt daarentegen ook hier als de belangrijkste factor. De associaties zijn vrij sterk en blijven in alle periodes min of meer duidelijk gehandhaafd.

TABEL X
Aggregatie en articulatiestijl (%)

Aggregatie	Articulatie	
	Functionele motivering	Inductieve logica
Allocatief	69	48
Distributief	43	60
Regulatief	42	49
Redistributief	15	26

TABEL XI
Materie en motivering (%). (Redistributieve eenheden)

Materie	Motivering			
	Zuiver princpieel	Eerder princpieel	Eerder functioneel	
Zuiver levensbeschouwelijk	47	43	10	(100 %)
Gemengd levensbeschouwelijk	44	48	8	(100 %)
Anders ideologisch	37	50	14	(100 %)
Niet ideologisch	10	46	44	(100 %)

In tabel X worden de percentages gegeven van het aantal inductieve en functionele eenheden, dus van de eenheden waar de ideologische articulatiestijl het zwakst is. Eén zaak is duidelijk: de redistributieve aggregatie is het minst vaak louter inductief qua logica en tevens het minst vaak louter functioneel qua motivering. Omgekeerd: zij leidt tot meer deductieve logica en tot meer principiële motiveringen.

Op één punt blijkt er een duidelijk verschil te bestaan tussen beide indicatoren. De logica van het betoog is kennelijk niet erg gevoelig voor de materie. Hoogst ideologische eenheden geven soms een zeer inductieve argumentatie te zien. Misschien is dit het gevolg van het opsplitsen van een lang betoog in kleinere eenheden, zoals boven aangestipt werd. Motivering daarentegen blijkt wel gevoelig te zijn voor de aard van de materie. Bovendien schijnt deze factor vooral werkzaam te zijn in redistributieve eenheden. Tabel XI beperkt zich daarom tot deze laatste (15).

In tabel XI springt het contrast tussen de drie ideologische en de profane materies in het oog. Slechts in 10 % van de profane eenheden wordt het voorstel zuiver principieel gemotiveerd tegen 37 tot 47 % in de ideologische. Dit contrast is echter slechts markant wanneer het beleidsperspectief redistributieve allures aanneemt. Dat betekent vooreerst dat ideologische materies even sober en even functioneel behandeld worden als de profane zolang de voorstellen binnen een beperkt perspectief blijven. Wanneer de voorstellen echter meer ingrijpend worden en een sterke innovatie en confrontatie oproepen dan zullen de ideologische materies hun superieure taalmiddelen aanspreken. Zij kunnen ingrijpende voorstellen door principiële motieven laten schragen. De profane materies moeten het in die omstandigheden met meer bescheiden, functionele motiveringen stellen. Hier toont de ideologie dus haar superieure articulatiekracht. Ideologische inhoud en ideologische stijl staan niet totaal los van elkaar. Dat konden wij reeds merken bij de bespreking van het element « expressiviteit ».

Eén zaak hebben alle indicatoren van ideologische stijl met elkaar gemeen: de gevoeligheid voor de aggregatiegraad van het behandelde probleem. Wat dit te betekenen heeft kan geïllustreerd worden met behulp van de rede van A. Vanden Berge op 13 maart 1951. Het gaat hier ontegensprekelijk om een interventie met de ruimst mogelijke perspectieven: « De minister heeft in zijn menigvuldige redevoeringen... de essentie aangeraakt van al de voornaamste school- en onderwijsproblemen die zich voor het ogenblik in ons land stellen ». Met dergelijk thema, het bespreken van heel het onderwijsbeleid van de minister, geeft de spreker aan zijn tussenkomst een uitdrukkelijk redistributief karakter.

Het is dan ook niet te verwonderen dat hij even verder uitdrukking geeft aan zijn eerbied voor waarden zoals (grond-)wettelijkheid, sociale én politieke democratie, enz. Dit is een hoogst expressieve redevoering.

Het is ook een stuk dat deductief is in zijn logica en principieel in zijn motivering. Even verder zegt de spreker immers: « Hier moet een vooruit-

---

(15) Zoals in tabel 10 bleek ook hier een controle voor periode overbodig.

strevende sociale politiek worden door gevoerd, willen we consequent blijven met onze gehechtheid aan de democratie ». Zo motiveert hij zijn standpunt en zijn voorstel : « Al wie de vereiste geschiktheid bezit, moet kunnen studeren ». Het is klaar dat een spreker die zich beperkt tot de staat van de gebouwen van een gemeenteschool zelden dezelfde registers zal opentrekken, zij het op gebied van expressiviteit, zij het op die van logica of motivering.

Laten wij opmerken dat het agendapunt van de heer Vanden Berge sterk socio-economisch geladen was. Ook dit heeft bijgedragen tot de stijl van zijn betoeg.

Besluit.

Fenotypische taalelementen zoals emotionaliteit, vijandigheid en oratorische stijl kunnen tamelijk goed herleid worden tot structurele taalelementen zoals de materie, de graad van aggregatie en de conflictinzet. Zo luidde de centrale stelling van dit onderzoek.

Daarmee worden onrechtstreeks de limieten aangewezen van de meer courante culturele hypothese. Deze poogt de politieke taal te verklaren door een politieke cultuur die zich over de gehele agenda en de hele besluitvorming zou uitstrekken. Natuurlijk kon deze hypothese nooit de wisselingen op korte termijn verklaren. Maar ook op middellange termijn was er van een globale evolutie van de politieke taal niets te merken, althans niet in het performatief aspect van die taal. De evoluties die voorkwamen verschilden sterke van materie tot materie. Wel kan men aan de periode 1959-1962 een zekere eigenheid die de materies overstijgt niet ontzeggen. Maar dit had kennelijk meer met onderwijspolitieke taktiek te maken dan met tendenzen in de politieke cultuur.

Druist deze conclusie in tegen de algemene indruk ? Dit is dan misschien toe te schrijven aan het feite dat ons leesrooster zich richtte op de performatieve en niet op de expressieve taal. De gewone waarnemer doet het omgekeerde. Hij zal vooral letten op de woordkeuze, op de stemverheffing, op de stijlbloempjes. Wij hebben integendeel gelet op wat er met al die woorden gedaan werd. Dit lijkt ons de meest realistische benadering.

Fenotypische taalelementen zoals emotionaliteit en vijandigheid onder vinden weinig invloed van de ideologische aard van de problematiek. Dit is op zichzelf reeds een belangwekkende ontdekking. Een scherpe vijandigheid en een sterke emotionaliteit worden al te vaak, per definitie, met het begrip ideologie verbonden. Deze identificatie is te betreuren. Inderdaad,

een ideologieconcept zonder deze psychologische bijbetekenissen zou nuttiger zijn voor een empirische politicologie (16).

Vijandigheid kan op bevredigende wijze teruggevoerd worden tot de inzet van het politieke conflict. Emotionaliteit is eveneens vooral een gevolg van de conflictinzet. Maar hier is de verklaring niet volledig zonder ook te wijzen op de invloed van de graad van aggregatie.

De verschillende aspecten van de oratorische stijl hebben daarentegen weinig voeling met de conflictinzet. De overwegende factor is hier de graad van aggregatie. Maar ook de materie speelt een rol van enige betekenis. Het is minder belangrijk welke precies de ideologische lading ervan is ; belangrijker is of die lading hoe dan ook ideologisch of integendeel profaan is.

Deze hypothese herleidt een aantal evoluties op korte en op middellange termijn tot hun structurele oorzaken. Dit is evenwel geen antihistorische hypothese. Deze structurele oorzaken zijn immers eigenschappen van een politieke agenda die zelf evolueert en zelf de neerslag is van de politieke en de maatschappelijke actualiteit. Zo is het feit dat de profane materies allengs meer vat gekregen hebben op de politieke agenda waarschijnlijk het gevolg van een brede maatschappelijke evolutie. Wel legt de structurele hypothese de nadruk op het feit dat deze maatschappelijke gegevens het politieke spel en de politieke taal slechts bereiken via deze agenda. Daarna beginnen de vaak verborgen wetmatigheden van het politieke spel en van de politieke taal hun invloed uit te oefenen. In de mate dat de structurele hypothese opgaat is deze taal bepaald door een welomschreven politieke grammatica en niet door factoren die vreemd zijn aan de agenda en de regels van de politieke besluitvorming.

De politieke taal gehoorzaamt aan verrassend strenge wetmatigheden. Dat was zo in 1950, dat bleef zo tot in 1970.

Op zichzelf is dit nog geen waarborg voor een hoge kwaliteit in het taalgebruik noch voor een trouwe dienst aan het algemeen belang. Maar het is alleszins beter dan de verbale willekeur die buitenstaanders haar vaak toedichten.

---

(16) Dit was één van de grote stellingen van R.D. PUTNAM, *The Beliefs of Politicians*, Yale University Press, New Haven, 1973. Over het ideologieconcept zie G. DIERICKX, *Besluitvorming en de metamorfosen van de ideologie, Res Publica*, 1978, blz. 535-560.

Summary : Variability of political language in Belgian Parliament.

The hypothesis to explain the often puzzling variability of political language in Parliament is that phenotypical elements of political speech such as emotionality, hostility, and oratorical style can be explained by structural elements, that is by various aspects of the issues under debate.

The data led us to criticize the more common cultural hypothesis, which would explain the variations of political language by linking it to the political culture of the members of parliament. As a result the evolution of political language would be a global one, appearing in all policy domains. This was by no means the case. The evolution of political language between 1950 and 1970 is on the contrary a strongly differentiated one.

The structural hypothesis performs much better both for the short- and for the medium-term variations. The expression of hostility during parliamentary debates can be explained satisfactorily by the stakes of the game. The expression of emotion seems to stem both from these stakes and from the level of aggregation of the issue. Finally, various aspects of oratorical style, such as the invocation of values, the principled motivation of proposals and the deductive logic used to legitimize the position taken, all seem to be derived from the level of aggregation and, most of the time, from the ideological contents of the issue as well. As a result we get a profile of political language which is rather tightly controlled by the opportunities and the necessities of the political agenda and much less by all kinds of extraneous factors.

